

Институт за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС) - Историјат

Институт за архитектуру и урбанизам Србије (ИАУС) основан је 7. децембра 1954. године, Решењем Народног одбора града Београда: „Овим Решењем одобрава се Београдском Универзитету - Архитектонском факултету да оснује Институт за архитектуру и урбанизам, као установу са самосталним финансирањем под насловом: Институт за архитектуру и урбанизам при Архитектонском факултету, Универзитета у Београду”. Под овим именом и у овом статусу Институт ради до 1961. године, када Уредбом Владе Републике Србије о оснивању Института за архитектуру и урбанизам постаје самосталан, а касније, 1965. године, добија и пуни назив Институт за архитектуру и урбанизам Србије.

Потребно је нагласити да се Институт у ових шездесет година примарно развијао као научно-истраживачка установа, што је најважније поље његове делатности. Паралелно са научним радом, одвијао се рад на плановима и пројектима, како на урбанистичко-архитектонским пројектима, урбанистичким и просторним плановима и студијама и експертизама, тако и у области едукације и популаризације науке и праксе. Резултати рада су публиковани у сопственим издањима и на научним скуповима које је организовао Институт, као и у оквиру великог броја скупова, конгреса, семинара, округлих столова, одржаних у свету и код нас, те у многобројним реномираним националним и страним публикацијама, часописима, књигама и др.

На основу рада запослених у Институту, уз допринос спољних сарадника, остварен је велики број награда и признања стручних асоцијација у областима којима се Институт бави.

Такође, са своје стране и Институт додељује награде за најбоље дипломске, мастер и докторске радове. За радове из области архитектуре и урбанизма додељује годишњу награду „Милорад Мацура”, а за радове из области просторног планирања, годишњу награду „Димитрије Перишић”.

Институт у великој мери помаже едукацију младих, кроз ангажовање стипендиста-докторанада Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, на научним пројектима који се реализују у Институту. На овај начин ствара кадровску базу и из својих редова формира нове истраживаче и стручњаке.

Институт је пролазио кроз разне фазе развоја у зависности од стања у привреди, па самим тим и на пољу планирања и изградње. Мењао се број запослених, од почетних 5 - 6 стручњака до 70 и више, да би се у последњих десетак година стабилизовао на броју око 40 запослених. Независно од тога који су послови у одређеном времену били актуелни, Институт се никада није удаљио од основних делатности и увек их је паралелно развијао пратећи савремене токове у областима којима се бави и због којих је основан.

Кроз време, у Институту је било запослено укупно око 250 радника, од којих је већина дочекала у њему и пензију. С обзиром на мултидисциплинарни приступ многим пословима, који је карактеристичан за институтску делатност, сарађивало се са другим сродним установама: факултетима, институтима, архитектонским и инжењерским предузећима и струковним удружењима, али и са појединцима-експертима за одређене области.

Нарочито су мултидисциплинарни тимови радили на научним пројектима, просторним плановима и великим урбанистичко-архитектонским пројектима. Оваква пракса је обезбедила проток знања и идеја и омогућила Институту да буде препознат у широкој стручној и научној јавности. Из ових разлога многи наши запослени истраживачи учествују у настави сродних факултета, ментори су и чланови комисија за стицање научних и наставних звања, али су и у разним градским и републичким комисијама и телима из области којима се Институт бави.

За Институт је радио одређен број вансеријских стваралаца, од којих су неки касније постали и академици: Александар Дероко, Никола Добровић, Бранислав Којић, Иван Антић, Ђорђе Злоковић и Милан Лојаница. Посебно треба навести архитекту Милорада Мацуру, који је био први директор независног Института и који је, осим сјајне пројектантске каријере, покренуо и поставио темеље интегралног проучавања простора као нову област — спациологију. Затим, важно је истаћи допринос професора Димитрија Перишића, дугогодишњег председника Научног већа Института, који је један од оснивача Одсека за просторно планирање на Географском факултету Универзитета у Београду.

Везаност за Архитектонски факултет произилази из заједничких области истраживања којима се баве Институт и факултет, па су и чувени професори који су сарађивали са ИАУС-ом били и његови директори, професори факултета: Бранислав Којић, Урош Мартиновић, Божидар Петровић, Станко Мандић, Војислав Дамњановић, Ђорђе Симоновић и други. Касније, директори нису били професори факултета: др Михаило Чанак, др Недељко Боровница, а затим др Ненад Спасић, који је био директор Института двадесет година, и његов наследник др Игор Марић (у последње четири године). Институт има Управни одбор који именује Влада Републике Србије, а његов дугогодишњи председник је Дејан Ковачевић, дипл. инж. грађ.

Сви који су радили у Институту за архитектуру и урбанизам Србије су заслужни што он и данас успешно испуњава мисију са којом је основан и што су његови стручњаци познати професионалној па и најширој јавности кроз укупан рад у струци и ангажовање у професионалним удружењима.

Нова знања, којих је сваки дан све више, и која су резултат праксе и науке, сигурно да знатичке и надахнуте људе никад не остављају да мирују, за њих је увек припремљен „сто на коме се креира“, где могу да стварају нова знања и све то пружа могућност да Институт и даље иде јасним путем унапред.

Честа је упитаност да ли бављење науком утиче на праксу и у којој мери? На ово питање није тешко одговорити ако се узму у обзир чињенице које су потврђене кроз Институтску праксу. Поменућемо два примера: научни радови који су зачети идејом о интегралном сагледавању простора и садејства свих просторних чинилаца са економијом, инжењерством, екологијом, хуманистиком и архитектуром резултирали су праксом просторног планирања. Сасвим са друге стране, изучавањем могућности примене потпуно новог префабрикованог конструктивног система НС-71 остварени су репрезентативни стамбени комплекси у Новом Саду, а иновације у ИМС конструктивном систему примењене су у насељу Церак Виногради у Београду.

Кроз практичан рад вршена су истраживања, остваривани резултати који су иницирали напредна решења у свим аспектима делатности Института, у управљању простором и урбанистичкој доктрини, у примени нових пројектантских метода и биоклиматских принципа у архитектури и уопште у области енергетске ефикасности и заштите животне средине на свим нивоима, од планерских до пројектантских. У свим пројектима високоградње примењују се савремене методе енергетске ефикасности.

Сарадња Института са привредом је стална и неопходна активност. Развој и примена Географског информационог система (ГИС) у области просторног и урбанистичког планирања кључни су аспекти извршности по којима је Институт препознатљив.

Један од важних задатака је и проучавање националне културно-историјске баштине и ангажовање на пољу њене афирмације и очувања кроз експертски, библиотечки и архиварски рад.

Најзначајније научно-истраживачке и стручне резултате Институт објављује у два своја часописа: „Архитектура и урбанизам“ и „Spatium“, који су постали синоним за трајање и квалитет за истраживаче из Србије и иностранства. Такође, резултати се објављују и у индивидуалним и групним монографским издањима Института, као и у многим иностраним часописима и на научним скуповима. Институт редовно организује међународне научне скупове који афирмишу научне резултате у домену планирања, урбанизма, архитектуре и грађевинарства.

Требао би издвојити неке од најзначајнијих послова који су делом или у целости урађени у Институту:

Научно-истраживачки пројекти: домаћи и страни, њих преко 100, односе се на области технолошког развоја, основних истраживања и интегралних и интердисциплинарних истраживања. Неки од њих су: „Мобилно становање“;

„Просторни развој сеоских подручја и насеља Србије“; „Планирање и уређење простора у зонама великих структуралних промена на примеру РЕИК Колубара“; „Одрживи развој планинских подручја Србије“; „Приступ и концепт за израду Стратегије просторног развоја Србије“; „Посторни, еколошки, енергетски и друштвени аспекти развоја насеља и климатске промене – међусобни утицаји“; „Примена европских искустава у планирању“; „Мултидисциплинарна истраживања одрживог развоја“, „Обнова стратешког истраживања мишљења и управљања у области развоја“ и др; Међународни пројекти ESTIA/SPOSE „Observatory for Spatial Planning and Environment in Southeast Europe“ TURaS „Transitioning towards Urban Resilience and Sustainability“. Многа од наведених истраживања су први пут спроведена у Србији.

Просторни планови: Просторни план Републике Србије (ППРС) 1996. године; ППРС из 2010. године, регионални просторни планови, просторни планови рударско-енергетских комплекса, планинских подручја, сливова акумулација, инфраструктурних коридора и др.

Генерални и детаљни урбанистички планови многих градова и насеља: Ваљева, Књажевца, Вршца, Тополе, Призрена, Врњачке Бање, Бора, Будве, Бара, као и туристичких центара (Копоник, Стара планина, Дивчибаре) и др.

Урбанистичко-архитектонски пројекти: насеља у Новом Саду, Ваљеву, Кикинди, Осијеку, стамбено насеље Церак са свим пратећим садржајима као и велики број појединачних објеката за становање, индустрију, образовање и у више градова Србије и др.

Велики архитектонски пројекти: Народна библиотека, Филозофски и Саобраћајни факултет у Београду.

Наука и уметност не могу да се развијају без велике преданости и велике љубави према послу који радимо. Оно што Институт остварује и пружа кроз свој научни и стручни рад, у већини случајева враћа му се као признање и референца на претходна остварења, а уједно је и залог за будућност